

PTÁCI PŘÍRODNÍ REZERVACE DLOUHOLOUČSKÉ STRÁNĚ

Birds of Dlouholoučské Stráně Nature Reserve (Eastern Bohemia)

Jiří FOIT

Ústav ochrany lesů a myslivosti, Lesnická a dřevařská fakulta, Mendelova univerzita v Brně, Zemědělská 3, 613 00 Brno, e-mail: pink.foit@email.cz, tel.: +420 545 134 121

Článek pojednává o fauně ptáků vyskytujících se ve východočeské přírodní rezervaci Dlouholoučské stráně u Moravské Třebové. Presentovány jsou výsledky průzkumu provedeného metodou pravidelných pochůzek v roce 2008. Nalezeno bylo celkem 60 druhů ptáků včetně 13 druhů zvláště chráněných dle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, v úplném znění. PR Dlouholoučské stráně je díky pestré jemnozrné mozaice biotopů, jež je tvořena především různými sukcesními stádii přechodu trávníků ke křovinám a lesním porostům, lokalitou ornitologicky bohatou a významnou.

Úvod

Přírodní rezervace Dlouholoučské stráně o celkové výměře 66,9 ha byla vyhlášena roku 1999 za účelem ochrany „opukových strání s rozsáhlými přirozenými a polopřirozenými společenstvy vyšších rostlin na extenzivních loukách a v remízcích s výskytem chráněných rostlin a živočichů“ (Nařízení okresního úřadu Svitavy č. 1/1999). Toto chráněné území nacházející se v Pardubickém kraji spadá do pole pro faunistické mapování s kódem 6265 (BUCHAR 1982). Jedná se o relativně chladnou lokalitu o nadmořské výšce 396–536 m. Území leží na převážně západně exponovaných svazích nad vesnicí Dlouhá Loučka u Moravské Třebové. Příkré opukové stráně byly historicky využívány především jako pastviny. Právě extenzivní hospodaření výrazně přispělo k pestrosti a druhovému bohatství tohoto území. Značnou část území pokrývají z ochrannářského hlediska velmi významné xerothermní a subxerothermní trávníky s výskytem chráněných a ohrožených druhů rostlin i živočichů. Trávníky vytvářejí pestrou mozaiku s křovinami a nálety pionýrských dřevin.

Metodika

Průzkum avifauny sledovaného území byl uskutečněn v roce 2008 metodou pravidelných pochůzek (transektů), které postihovaly téměř celé území rezervace. Celkem bylo provedeno 8 pochůzek po zhruba stejné trase, kdy byla projita vždy celá lokalita od severu (Šípková louka, popř. Nad hřištěm) k jihu (Křídlové louky) a zpět. Termíny pochůzek byly: 24.4., 6.5., 16.5., 1.6., 13.6., 27.6., 5.8. a 26.8. Pochůzky byly uskutečňovány v časných ranních hodinách, kdy je aktivita většiny ptáků nejvyšší. V termínech 24.4. a 16.5. byly navíc provedeny ještě noční pochůzky za účelem odhalení druhů s noční aktivitou.

Výsledky

Zde jsou uvedeny v abecedním pořádku veškeré zaznamenané druhy ptáků. Symbol § za latinským jménem značí druhy zvláště chráněné dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, kategorie ochrany jsou určeny dle Vyhlášky MŽP č. 395/1992 Sb.: **KO** – druh kriticky ohrožený, **SO** – druh silně ohrožený a **O** – druh ohrožený. Dále za středníkem

Obr. 1: Mapa místních názvů (MLÁDEK 2008).

Fig. 1: Map of local names (MLÁDEK 2008).

následuje zařazení dle Červeného seznamu (ŠTASTNÝ et BEJČEK 2003): EN – ohrožený, VU – zranitelný, NT – téměř ohrožený a LC – málo dotčený. Poznámka „příloha I“ značí druhy uvedené v Příloze č. I směrnice rady 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků, tedy druhy vyžadující dle práva Evropské unie zvláštní územní ochranu. Označení jednotlivých druhů jako hnízdící, pravděpodobně hnízdící a možná hnízdící odpovídá kategoriím D, C a B hnízdního výskytu ptáků (ŠTASTNÝ et al. 2006). U nejméně hojných druhů jsou také uvedeny odhady počtu hnízdících párů. Výskyt jednotlivých druhů je v rámci zkoumaného území lokalizován pomocí místních (pracovních) názvů a čísel (obr. 1).

Bažant obecný (*Phasianus colchicus*) – několikrát zaznamenán výskyt na různých bezlesích místech území, hnízdění je možné.

Brhlík lesní (*Sitta europaea*) – hojně hnízdící druh ve všech lesních biotopech rezervace.

Budníček menší (*Phylloscopus collybita*) – hojně hnízdící druh na celém území rezervace s dřevinnou vegetací.

Budníček větší (*Phylloscopus trochilus*) – relativně hojně hnízdící druh v křovinatých biotopech a raných sukcesních stádiích lesa.

Cvrčilka říční (*Locustella fluviatilis*) – na lokalitě byl zaznamenán pouze jeden zpívající samec ve vlhkých rudérálních bylinných porostech navazujících na hranice rezervace v oblasti Nad kravinem. Hnízdění je zde pravděpodobné.

Cvrčilka zelená (*Locustella naevia*) – druh hnízdící na lokalitě v otevřených suchých biotopech s roztroušenými křovinami (Nad Viktorkou, Úhor a U ostříže) v počtu 2–5 párů.

Čáp černý (*Ciconia nigra*) § SO; VU; příloha I – na lokalitě byly opakovaně pozorovány přelety a kroužení 2 a více jedinců v hnízdním a pohnízdním období. Čápi černí však v samotné rezervaci nehnízdí, občasné však mohou na jejím území získávat potravu.

Červenka obecná (*Erithacus rubecula*) – hojně hnízdící druh v lesních biotopech celého území.

Dlask tlustozobý (*Coccothraustes coccothraustes*) – na lokalitě jde o relativně hojně hnízdící druh na celém území PR.

Drozd brávník (*Turdus viscivorus*) – relativně hojně hnízdící druh v lesních biotopech celého území PR.

Drozd kvičala (*Turdus pilaris*) – druh zaznamenaný pouze třikrát, hnízdění na lokalitě nebo v jejím bezprostředním okolí je však pravděpodobné.

Drozd zpěvný (*Turdus philomelos*) – hojně hnízdící druh na celém území PR.

Holub domácí (*Columba livia* f. *domestica*) – druh na lokalitu pouze zaletující za potravou.

Holub hřivnáč (*Columba palumbus*) – hojně se vyskytující druh, hnízdění je zde pravděpodobné.

Hrdlička divoká (*Streptopelia turtur*) – pravděpodobně hnízdění 1–2 párů v severní části lokality.

Hrdlička zahradní (*Streptopelia decaocto*) – hojně zaznamenaný druh hnízdící však především v obci Dlouhá Loučka.

Jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*) § O; VU – na lokalitě byl pozorován jediný přelet. Druh na lokalitě nehnízdí.

Jiříčka obecná (*Delichon urbica*) NT – nehojně zaznamenané přelety a lov potravy nad lokalitou. V PR nehnízdí.

Káně lesní (*Buteo buteo*) – hojně pozorovaný druh, jeho hnízdění přímo na lokalitě však nebylo zjištěno, pravděpodobně hnízdí v jejím okolí.

Konipas bílý (*Motacilla alba*) – pouze několikrát zaznamenán v blízkosti obce Dlouhá Loučka, kde také pravděpodobně hnízdí. Na samotné lokalitě zřejmě nehází.

Kos černý (*Turdus merula*) – hojně hnízdící druh po celém území PR.

Kukačka obecná (*Cuculus canorus*) – pravidelně zaznamenána na základě hlasových projevů na různých místech PR.

Krahujec obecný (*Accipiter nisus*) § SO; VU – opakovaně byl pozorován přelet jednoho i dvou jedinců. Je pravděpodobné, že druh na lokalitě nebo v jejím okolí hnízdí. Minimálně však lokalita slouží tomuto druhu jako bohatý potravní zdroj vzhledem k vysoké početnosti drobných pěvců.

Krkavec velký (*Corvus corax*) § O; VU – opakovaně byly zaznamenány přelety více jedinců. Krkavci v okolí lokality pravděpodobně hnízdí, na samotné lokalitě však nikoliv. Samozřejmě pro ně však může mít význam jako zdroj potravy.

Křepelka polní (*Coturnix coturnix*) § SO; NT – na základě hlasových projevů byl výskyt tohoto druhu opakovaně zaznamenán v těsném okolí lokality. Druh je zřejmě vázán především na hospodářské louky ležící východně od lokality. Hnízdění je zde pravděpodobné.

Lejsk černohlavý (*Ficedula hypoleuca*) NT – jde o nehojný avšak pravidelně se vyskytující druh. Pravděpodobně hnízdění tohoto druhu bylo zaznamenáno v oblasti Zarostlých luk JV od Omanové louky, při okraji Křídlové louky severní a na rozvolněných místech Centrálního lesního komplexu. Na lokalitě tedy v roce 2008 pravděpodobně hnízdily 2–4 páry.

Lejsk šedý (*Muscicapa striata*) § O; LC – přímo na lokalitě tento druh pozorován nebyl, byl zaznamenán pouze jednou, a to při lovu potravy u západní hranice lokality na okraji obce Dlouhá Loučka. Druh tedy hnízdí pravděpodobně na území této obce a samotné území PR může využívat spíše jen jako zdroj potravy.

Linduška lesní (*Anthus trivialis*) – druh hojně hnízdící na celém území PR mimo zapojené lesy.

Mlynařík dlouhoocasý (*Aegithalos caudatus*) – relativně hojně hnízdící druh na většině území PR.

Ostříž lesní (*Falco subbuteo*) § SO; EN – na lokalitě byl opakovaně pozorován při přeletech i při lovu (Nad Viktorkou, Omanová louka, východní okraj Centrálního lesního komplexu pracovně nazvaný U ostříže). Hnízdění na území PR však nebylo prokázáno.

Pěnice černohlavá (*Sylvia atricapilla*) – velmi hojně hnízdící druh na celém území PR.

Pěnice hnědokřídlá (*Sylvia communis*) – na lokalitě se jedná o nehojný druh, hnízdící především ve střední části rezervace (Úhor, Omanová louka, Zarostlé louky JV od Omanové louky, U ostříže).

Pěnice pokřovní (*Sylvia curruca*) – pouze dvakrát zaznamenán zpívající samec. Pravděpodobně hnízdění 1–2 párů.

Pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) § SO; VU; příloha I – opakovaně pozorovaný druh v oblastech Ovocný sad, Nad Viktorkou a Úhor, kde v roce 2008 pravděpodobně hnízdily 1–2 páry.

Pěnkava obecná (*Fringilla coelebs*) – velmi hojný druh hnízdící téměř na celém území lokality.

Pěvuška modrá (*Prunella modularis*) – relativně hojně hnízdící druh vázaný na zapojené křoviny (především Zarostlé louky JV od Omanové louky).

Poštolka obecná (*Falco tinnunculus*) – opakovaně pozorovaná při přeletech i lovu, hnízdění na lokalitě však nebylo prokázáno.

Rehek domáci (*Phoenicurus ochruros*) – několikrát zaznamenaný výskyt v blízkosti obce Dlouhá Loučka, kde také hnízdí.

Rorýs obecný (*Apus apus*) § O – na lokalitě se jedná o běžně přeletující druh, který však není k lokalitě samotné hnízdně ani potravně přímo vázán.

Skřivan polní (*Alauda arvensis*) – hojně hnízdící druh na bezlesích částech PR a z východu navazujících kulturních loukách.

Slavík obecný (*Luscinia megarhynchos*) § O; LC – vzácný druh zaznamenaný pouze třikrát v oblasti Nad Viktorkou, kde je jeho hnízdění pravděpodobné.

Sojka obecná (*Garrulus glandarius*) – hojně hnízdící druh po celém území PR.

Strakapoud velký (*Dendrocopos major*) – jedná se o nejhojnějšího šplhavce na lokalitě, který hnízdí v lesních biotopech celého území.

Strnad obecný (*Emberiza citrinella*) – velmi hojně hnízdící druh v bezlesích částech celého území.

Střízlík obecný (*Troglodytes troglodytes*) – nehojně hnízdí na více místech území v celkovém počtu několika párů.

Sýkora babka (*Parus palustris*) – hojně hnízdící druh na většině území PR.

Sýkora koňadra (*Parus major*) – velmi hojně hnízdí na celém území PR s výjimkou bezlesí.

Sýkora modřinka (*Parus caeruleus*) – hojně hnízdí na celém území PR s výjimkou bezlesí.

Sýkora uhelníček (*Parus ater*) – druh zaznamenaný v počtu několika desítek jedinců, avšak pouze během první (dubnové) pochůzky. Jednalo se bezpochyby o výskyt na jarní potulce. Tento druh na území nehnízdí.

Šoupálek (*Certhia* sp.) – šoupálek byl na lokalitě zaznamenán jen dvakrát v oblasti centrálního lesního komplexu (13) a Bukového lesa (11). Na lokalitě jde tedy prokazatelně o nehojný až vzácný druh, avšak jeho hnízdění je zde pravděpodobné. Pozorován byl vždy za ztížených pozorovacích podmínek bez hlasového projevu, a tak se nepodařilo druh přesně determinovat.

Špaček obecný (*Sturnus vulgaris*) – hojně hnízdící druh na většině území PR.

Ťuhýk obecný (*Lanius collurio*) § O; NT; **příloha I** – hnízdící druh, který obývá většinu nelesních částí PR. Nejčastěji byl zaznamenán v Ovocném sadu, Nad Viktorkou a na Úhoru. Na lokalitě hnízdilo v roce 2008 zhruba 2–5 párů.

Včelojed lesní (*Pernis apivorus*) § SO; EN; **příloha I** – byl pozorován opakovaně při získávání potravy (Omanová louka, Nad kravinem, Křídlové louky). Jeho hnízdění na lokalitě nebylo prokázáno, avšak PR Dlouholoučské stráně je jednoznačně důležitým lovištěm tohoto druhu.

Vlaštovka obecná (*Hirundo rustica*) § O; LC – hojně pozorovaný druh. Vlaštovky často loví nad bezlesou i lesní vegetací PR. Na lokalitě samotné však nehnízdí. Jejich hnízdění bylo prokázáno v obci Dlouhá Loučka.

Vrabc obecný (*Passer domesticus*) LC – nehojně zaznamenaný druh u hranic rezervace v blízkosti obce Dlouhá Loučka, kde také hnízdí.

Vrabc polní (*Passer montanus*) LC – nehojně zaznamenaný druh. Hnízdění na území PR je pravděpodobné.

Zvonek zelený (*Carduelis chloris*) – nehojně hnízdící druh na více místech PR.

Zvonohlík zahradní (*Serinus serinus*) – nehojně zaznamenaný druh, kdy nečastěji byl pozorován u hranic rezervace v blízkosti obce Dlouhá Loučka, kde bylo prokázáno také jeho hnízdění.

Žluna šedá (*Picus canus*) VU; **příloha I** – nehojný druh, opakovaně zastížený na území PR. Hnízdění v PR či jejím okolí je pravděpodobné.

Žluna zelená (*Picus viridis*) LC – nehojný druh, opakovaně zastížený na území PR. Hnízdění v PR či jejím okolí je pravděpodobné.

Diskuse a závěr

Na lokalitě bylo zaznamenáno úctyhodných 60 druhů ptáků, z čehož 13 druhů patří mezi druhy zvláště chráněné, 18 je uvedených v Červeném seznamu (ŠTASTNÝ et BEJČEK 2003) a pět druhů je zapsáno do Přílohy č. I směrnice rady 79/409/EHS. Některé z těchto druhů však nemají bližší vazbu na studovanou lokalitu a byly pozorovány jen při přeletu. Pokud budeme brát v úvahu pouze druhy, které na lokalitě hnízdí nebo jsou na ní alespoň potravně vázány, pak se jedná stále o více než 50 druhů ptáků včetně minimálně sedmi zvláště chráněných druhů (čtyřech hnízdících). Významné je zejména hnízdění pěnice vlašské, slavíka obecného, ťuhýka obecného a opakovaně pozorování ostříže lesního a včelojeda lesního. Nebyly zaznamenány žádné překvapivé výskyty druhů, které by neodpovídaly známému rozšíření ptáků v ČR (ŠTASTNÝ et al. 2006) či ekologickým nárokům jednotlivých druhů (HUDEC 1983, 1994, 2005).

V PR Dlouholoučské stráně je relativně vysoké nejen množství vyskytujících se druhů (viz výše), ale i celková početnost ptáků. Tuto skutečnost je třeba přičíst pestrosti zdejších biotopů. V jemné mozaice se zde střídají trávníky s roztroušenými křovinami, většími zapojenými porosty křovin, mladými porosty pionýrských dřevin a vzrostlejšími stromy. Valná většina zjištěných druhů a zároveň téměř veškeré zde žijící vzácnější druhy ptáků jsou vázány na tuto mozaikovitou krajinu obsahující různá sukcesní stadia přechodu (sub-)xerothermních trávníků ke křovinám a lesním porostům. Oproti tomu zapojené lesy (např. Centrální lesní komplex), jsou v porovnání s nelesní částí rezervace druhově dosti chudé a navíc hostí ponejvíce běžné druhy (kos černý, pěnkava obecná, sojka obecná, strakapoud velký apod.). Celkově lze konstatovat, že PR Dlouholoučské stráně je bezesporu ornitologicky bohatou, zajímavou a významnou lokalitou.

Poděkování

Děkuji své manželce Ivaně Foitové za pomoc při terénních pracích. Výzkum byl podpořen grantem VaV MŽP ČR č. SP/2D4/59/07.

Summary

The article deals with bird fauna that occurs at Dlouholoučské stráně Nature Reserve near Moravská Třebová in Eastern Bohemia. The present study brings results of one-year research (2008) based on eight line transect walks (fig. 1). Overall 60 species of birds were found, including 13 specially protected species by law (MŽP č. 395/1992 Sb.). Among others, the most important recorded species are: *Accipiter nisus*, *Coturnix coturnix*, *Falco subbuteo*, *Lanius collurio*, *Luscinia megarhynchos*, *Pernis apivorus*, *Picus canus* and *Sylvia nisoria*. In respect to the occurrence of birds Dlouholoučské stráně Nature Reserve is undoubtedly remarkable and important conservation area, mainly due to diverse fine-grained mosaic of grassy, shrubby and forest biotopes.

Literatura

- BUCHAR J. 1982: Způsob publikace lokalit živočichů z území Československa. [Publication of faunistic data from Czechoslovakia]. *Věst. Čs. Spol. Zool., Praha*, 46: 317–318.
- HUDEC, K. (ed.) 1983: Ptáci. Vol. 3/1–2. In *Fauna ČSSR, Academia, Praha*.
- HUDEC, K. (ed.) 1994: Ptáci. Ed. 2. Vol. 1. In *Fauna ČR a SR, Academia, Praha*.
- HUDEC, K., Štastný, K. (eds.) 2005: Ptáci. Vol. 2/1–2. In *Fauna ČR, Academia, Praha*.

- MLÁDEK J. 2008: Plán péče o PR Dlouholoučské stráně na období 2009–2018. Ms. (*Depon. in: Krajský úřad Pardubického kraje*).
- ŠŤASTNÝ, K., BEJČEK, V. et HUDEC, K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice. *Aventinum, Praha*.
- ŠŤASTNÝ, K. et BEJČEK, V. 2003: Červený seznam ptáků České republiky. In *Plesník, J., Hanzal, V., Brejšková, L. (eds.) 2003: Červený seznam ohrožených druhů České republiky: Obratlovci. AOPK, Praha: 95–129*.
- Nařízení okresního úřadu Svitavy č. 1/1999, kterým se zřizuje přírodní rezervace „Dlouholoučské stráně“

Došlo: 27. 1. 2012

